

Szkoła jutra? Tradycja i (r)ewolucje w edukacji

redakcja naukowa
Klaudia Jeznach
Agnieszka Kowalkiewicz-Kulesza

**Szkoła jutra?
Tradycja
i (r)ewolucje
w edukacji**

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Szkoła jutra? Tradycja i (r)ewolucje w edukacji

redakcja naukowa

Klaudia Jeznach

Agnieszka Kowalkiewicz-Kulesza

WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO

Łódź 2023

Klaudia Jeznach (ORCID: 0000-0002-1610-0415)
Agnieszka Kowalkiewicz-Kulesza (ORCID: 0000-0002-7979-0441)
– Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Instytut Filologii Polskiej i Logopedii
Zakład Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej
90-236 Łódź, ul. Pomorska 171/173

RECENZENCI

Henryk Gradkowski, Adam Regiewicz, Barbara Szargot

REDAKTOR INICJUJĄCY

Urszula Dzieciatkowska

OPRACOWANIE REDAKCYJNE

Agnieszka Plusajska-Otto

SKŁAD I ŁAMANIE

AGENT PR

KOREKTA TECHNICZNA

Elżbieta Pich

PROJEKT OKŁADKI

Krzysztof Grzegorz Sufa-Chrostowski

Zdjęcie wykorzystane na okładce: © Depositphotos/peshkova

Logotyp konferencji oraz Zakładu Dydaktyki Języka i Literatury Polskiej UŁ
autorstwa Magdaleny Kaczuby

© Copyright by Authors, Łódź 2023

© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2023

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.10810.22.0.K

Ark. wyd. 14,5; ark. druk. 18,125

ISBN 978-83-8331-096-1
e-ISBN 978-83-8331-097-8

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-237 Łódź, ul. Matejki 34A
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

„Ten, kto kocha praktykę bez teorii, jest jak żeglarz bez steru i kompasu, który nigdy nie wie, dokąd dotrze”.

Leonardo da Vinci

SPIS TREŚCI

Wstęp	9
Część I. W stronę teorii	
Agnieszka Kowalkiewicz-Kulesza, Współczesna szkoła w oczach nastolatków.....	15
Agata Karolczyk-Kozyra, Co wspólnego ma coaching z lekcjami języka polskiego?	29
Katarzyna Zalisz, Pokolenie jutra w dzisiejszej polskiej szkole: charakterystyka, priorytety i wyzwania nie tylko w klasie językowej	47
Marta Grzeško-Nyczka, (R)ewolucja w klasie szkolnej. O potrzebie (re)organizacji przestrzeni edukacyjnej.....	59
Jakub Niewiński, Szkoła jako przestrzeń do zagospodarowania i eksperymentowania	71
Anna Konarzewska, O czułym wychowawcy słów kilka	89
Katarzyna Rukojć, Uczenie dziecka z traumą. Psychoedukacja. Lekcjoterapia ...	95
Anna Kuśmierk, Ponoszenie porażek sposobem na zdobywanie wiedzy	109
Tomasz Dobrowolski, Zastosowanie terapii integracji sensorycznej jako formy wsparcia małego dziecka	121
Jolanta Maciąg, Czynniki organizacyjne pracy zawodowej w ocenie nauczycielek edukacji wczesnoszkolnej.....	133
Weronika Kisiel, Zrozumieć uczenie się. Skuteczne zdziwienie – wyzwalająca myślenie nauka czytania i pisania w świetle odkryć badań kognitywnych	155
Klaudia Jeznach, Neurodydaktyka i nauka poprzez zabawę grupową	167

Część II. W stronę praktyki

Dorota Kujawa-Weinke, Różnorodne sposoby na weryfikację wiedzy – rozwiązania praktyczne	189
Marcin Miłko, Kształtowanie kompetencji przyszłości na lekcjach języka polskiego w szkole podstawowej	203
Katarzyna Wojtowicz, <i>Fake news</i> , dezinformacja, weryfikacja – szkoła wobec nadprodukcji informacji.....	223
Gracja Cimaszewska-Kuniniec. Wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) w nauczaniu zdalnym	237
Maciej Celiński, Sześćoetapowa metoda nauczania informatyki w szkole podstawowej.....	251
Anna Matecka, Teatralizacja w edukacji początkowej. Kreatywny nauczyciel, kreatywny uczeń	261
Justyna Potempska, Skuteczna nauka języka obcego na zajęciach online	279

WSTĘP

Od kilku lat jesteśmy świadkami oddolnej rewolucji, jaka dokonuje się w edukacji. Zmiany warunków i sposobów pracy próbują wprowadzać nie tylko szkoły prywatne, lecz także systemowe. Nie są to niestety zabiegi ani łatwe, ani szybkie. Wymagają zaangażowania i wysiłku wszystkich, którym zależy na rzetelnym kształceniu i rozwoju młodych ludzi. Z pomocą przychodzą obserwacje dydaktyczne i badania naukowe, które chcą nadążyć za współczesnymi przemianami. Warto wspomnieć choćby książkę *Edukacja w czasach cyfrowej zarazy*¹, w której autorzy starają się odpowiedzieć na pytanie – w jaki sposób technologia cyfrowa, a co za tym idzie również media elektroniczne, wpływają na życie społeczne oraz jakość edukacji. Badacze zwracają uwagę, że sensem nauczania nie powinno być jedynie wykorzystanie na lekcjach mediów jako narzędzi kształcenia, ale taka transformacja edukacji, która będzie czerpać z największych odkryć neurobiologii czy psychologii. Pernille Ripp natomiast, dbając o wychowawcze aspekty szkolnictwa, pyta: „Czy nasi uczniowie z entuzjazmem wbiegają do klasy, czy raczej wloką się jak na ścięcie?” W swojej książce *Uczyć (się) z pasją. Jak sprawić, by uczenie (się) było fascynującą podróżą* konstatuje: „Każda z odpowiedzi to wskazówka, co należy zmienić. Odpowiedzi mogą zaboлеć, ale bez nich trwała zmiana jest niemożliwa”².

A zatem, jak stać się nauczycielem na miarę XXI wieku? W jaki sposób tworzyć warunki do efektywnej nauki? Jak odnaleźć satysfakcję z pracy i zbudować pozytywne relacje z uczniami, innymi pracownikami szkoły i rodzicami? Na te pytania odpowiadali uczestnicy konferencji naukowej – *Szkoła jutra – oddolna rewolucja, która zmienia edukację* – nauczyciele praktycy z wieloletnim doświadczeniem, pedagodzy, psychologowie, dydaktycy i naukowcy. Niniejsza publikacja jest więc owocem pogłębionych refleksji, efektem bogatych obserwacji szkoły i uczniów, przedstawieniem różnych perspektyw badawczych. Wielowymiarowość zagadnień zaprezentowanych przez Autorów uświadamia, jak wiele

¹ P. Kasprzak, Z.A. Kłakówna, P. Kołodziej, A. Regiewicz, J. Waligóra, *Edukacja w czasach cyfrowej zarazy*, Toruń 2016.

² P. Ripp, *Uczyć (się) z pasją. Jak sprawić, by uczenie (się) było fascynującą podróżą*, Gdańsk 2017, s. 26.

wyzwań, ale też możliwości, pojawia się przed każdą osobą pracującą z dziećmi i młodzieżą. Tematyka artykułów dotyczy elementów psychologii i terapii w edukacji, nauczania zdalnego wywołanego pandemią koronawirusa, a także przestrzeni w szkole, praktycznych rozwiązań dydaktycznych czy weryfikowania kompetencji.

Bogactwo zagadnień poruszonych w niniejszej publikacji przyczyniło się do wyłonienia dwóch większych części tematycznych. Pierwsza – bardziej teoretyczna – rozpoczyna się artykułem, w którym Agnieszka Kowalkiewicz-Kulesza, na podstawie badania ankietowego, tworzy wizerunek współczesnego ucznia i nauczyciela. Dzięki wynikom badania można określić, jak współcześni uczniowie oceniają edukację i nauczycieli, ale także jakich zmian oczekują. Swoistą kontynuacją rozważań o roli nauczyciela i jego wpływu na uczniów jest artykuł Agaty Karolczyk-Kozyry, która definiując pojęcie coachingu, wymienia cechy dobrego coacha-nauczyciela. Prezentuje także przykładowe metody i techniki coachingowe przydatne w pracy polonisty. W powyższe konteksty wpisują się też kolejne teksty. Katarzyna Zalisz charakteryzuje Pokolenie Alfa (dzieci urodzone po 2010 roku), starając się również określić ich potrzeby oraz wskazać innowacyjne metody kształcenia. Marta Grzeško-Nyczka, dostrzegając konieczność dostosowania kształcenia do wymogów współczesnej rzeczywistości, proponuje reorganizację przestrzeni edukacyjnej, dzięki której można wdrażać metody zrywające z tradycyjnym wzorem przekazywania wiedzy. Jakub Niewiński opisuje gimnazjalną innowację pedagogiczną oraz przywołuje analizę wyników raportu na temat dobrostanu psychicznego i fizycznego młodych ludzi (UNICEF). Anna Konarzewska natomiast, dbając o ów dobrostan i nawiązując do idei wychowawczych Janusza Korczaka, podkreśla wartość „czulego wychowawcy”. O psychologicznym aspekcie pracy z uczniem pisze również Katarzyna Rukojć, poruszając istotny problem dziecka strauumatyzowanego. Autorka przedstawia krótką charakterystykę traumy, a także sposoby pracy z dzieckiem jej doświadczającym. Proponuje sprawdzone sposoby prowadzenia zajęć, sięgając do nowoczesnych rozwiązań terapeutycznych. Anna Kuśmierk natomiast udowadnia, jak istotnym zadaniem jest przygotowanie dziecka do umiejętnego przeżywania porażek i świadomego radzenia sobie z nimi. O dziecięcych zaburzeniach, choć tym razem na etapie przedszkolnym, opowiada Tomasz Dobrowolski, który w swoim artykule przybliżył proces prowadzenia terapii integracji sensorycznej. Prezentuje on też praktyczne rozwiązania służące rozwojowi umiejętności komunikacyjnych. Artykuł Jolanty Maciąg, kontynuując zagadnienia związane z nauczaniem wczesnoszkolnym, skupia uwagę czytelnika na roli nauczyciela w warunkach dynamicznie zmieniającej się organizacji pracy. Teoretyczną część monografii kończą teksty Weroniki Kisiel i Klaudii Jeznach.

Pierwsza autorka, przywołując wyniki przeprowadzonych samodzielnie badań kognitywnych, wskazuje kluczowe zasady, które powinny zostać spełnione, aby myśleć o efektywnym uczeniu się. Klaudia Jeznach natomiast, wprowadzając czytelnika w teoretyczne zagadnienia neurodydaktyki, prezentuje przykładowe realizacje lekcji języka polskiego w szkole podstawowej. Podczas tych zajęć przeprowadza analizę tekstu literackiego z wykorzystaniem kontekstów muzycznych i plastycznych, a także ćwiczeń rozwijających młodzieńczą kreatywność i umiejętność pracy w grupach.

W drugiej części monografii rozwiązania praktyczne górują nad teoretycznymi, odnosząc się do różnych obszarów nauczania i wieku uczniów. Cykl artykułów rozpoczyna tekst Doroty Kujawy-Weinke, dotyczący skutecznych i motywujących sposobów oceniania. Autorka ukazuje różnorodne strategie pozyskiwania informacji na temat postępów wychowanków w zdobywaniu wiedzy. Marcin Miłko natomiast, zauważając konieczność humanistycznego wykształcenia we współczesnym świecie, proponuje takie lekcje języka polskiego, które będą dbały o wszechstronny rozwój ucznia: intelektualny, emocjonalny, społeczny, fizyczny oraz etyczny – przygotowując go tym samym do wyzwań XXI wieku. Artykuł Katarzyny Wojtowicz pozostaje w kręgu rozważań o szkole jutra, zwracając uwagę na istotny problem *fake newsów* we współczesnej przestrzeni medialnej. Autorka dokonuje przeglądu podręczników szkolnych pod kątem obecności w nich powyższych problemów, a także proponuje własne rozwiązania metodyczne. Gracja Cimaszewska-Kuniniec omawia wykorzystywanie technologii informacyjno-komunikacyjnych (TIK) w nauczaniu zdalnym. Maciej Celiński natomiast prezentuje autorską, sześciostopową metodę nauczania informatyki w szkole podstawowej, zakładającą, iż elementem uczącym, sprawdzającym oraz kontrolującym w procesie kształcenia będzie program komputerowy. Edukacja w młodszych klasach szkoły podstawowej pozostaje w kręgu zainteresowań Anny Mateckiej, która w swoim artykule prezentuje aktywizującą metodę teatralizacji wraz z korzyściami, jakie z niej płyną dla uczniów. Tom pokonferencyjny zamyka tekst Justyny Potempskiej odnoszący się do doświadczeń nauki zdalnej w czasie pandemii. Autorka proponuje różne rozwiązania skutecznego zdobywania wiedzy online.

W zróżnicowanym i bogatym tematycznie dyskursie o jakości współczesnego nauczania i potrzebach uczniów dominowała wśród wszystkich uczestników jedna, główna myśl: oddolna rewolucja w edukacji jest konieczna i dzieje się każdego dnia za sprawą indywidualnych inicjatyw wszystkich tych osób, którym los szkoły i uczniów jest bliski. Każdy z nas ma realną moc dokonania zmian w edukacji, a kluczem do efektywnej i efektownej nauki jest autentyczność relacji, różnorodność metodyczna, komunikatywność, akcentowanie kompetencji miękkich i pozytywne nastawienie do świata.

Dodawajmy więc uczniom skrzydeł! Uczyńmy szkołę miejscem, do którego chętnie się powraca. Bawmy się nauką i rozwijajmy dziecięcą fascynację światem.

Pragniemy, aby ta książka stała się inspiracją i przewodnikiem dla studentów, nauczycieli praktyków i wszystkich, dla których kwestie kształcenia są ważne. Dziękujemy współtworzącym ją Autorom, którzy stali się głosem w nowoczesnej dydaktyce i światłem dla dalszych zmian.

Klaudia Jeznach
Agnieszka Kowalkiewicz-Kulesza

CZEŚĆ I

W STRONĘ TEORII

Agnieszka Kowalkiewicz-Kulesza

ORCID: 0000-0002-7979-0441

Uniwersytet Łódzki

WSPÓŁCZESNA SZKOŁA W OCZACH NASTOLATKÓW

Słowa kluczowe: współczesna szkoła, badanie ankietowe, wizerunek nauczyciela, wizerunek uczenia, stosunek ucznia do edukacji

Keywords: contemporary school, survey research, the image of the teacher, the image of the student, student's attitude to education

Streszczenie

Celem artykułu była analiza wyników badania ankietowego przeprowadzonego wśród uczniów. Ankieta dotyczyła oceny współczesnej edukacji przez młodzież pomiędzy 12 a 17 rokiem życia. Szczegółowe odpowiedzi respondentów na dwadzieścia osiem pytań pozwoliły ustalić stosunek uczniów do nauki, nauczycieli, szkoły, a także stworzyć wizerunek ucznia i nauczyciela.

Summary

The aim of the article was to analyze the results of a survey conducted among students. The survey concerned the assessment of contemporary education by young people between 12 and 17 years of age. Detailed answers of the respondents to twenty-eight questions made it possible to establish the attitude of students to science, teachers, school, and to create the image of the student and the teacher.

Współczesny rozwój technologiczny i nieustanny chaos cywilizacyjny intensywnie wpływają na przemianę wszystkich dziedzin życia – w tym również na edukację. Kultura, po nadejściu ponowoczesności, stała się trudna do zdefiniowania i straciła swoje walory regulatywne. Sugerowało to już kilkanaście lat temu określenie Baumana „płynna nowoczesność”¹. Badacz podkreślał wówczas, że

¹ Z. Bauman, *Płynna nowoczesność*, Kraków 2006, s. 15.

funkcjonowanie w tak nieuporządkowanym i dynamicznie zmieniającym się świecie jest trudne, ponieważ polega na życiu „we fragmentach”, wymagających nowego połączenia². Młodzi ludzie, egzystujący w takich uwarunkowaniach, czują się więc często zagubieni, samotni i zdezorientowani. Wychowywani w zupełnie inny sposób niż ich rodzice, nauczyciele czy opiekunowie, wyznają też odmienny system wartości. Polifoniczność obecnej egzystencji prowadzi często do międzypokoleniowych konfliktów, które muszą znaleźć swoje odzwierciedlenie również w murach szkolnych. Konsumpcyjny styl życia (kultura przyjemności), konsekwencje procesu globalizacji (kultura instant), rozwój nowych mediów i wszechobecna popkultura niebywale intensywnie rzutują na kształcenie, które będąc wciąż mentalnie zanurzone w dwudziestowiecznej (a może i czasem dziewiętnastowiecznej) świadomości edukacyjnej, jest niedostosowane do oczekiwań i potrzeb uczniów. Proponowana młodzieży wiedza często jest dla niej nieatrakcyjna w porównaniu z multisensorycznym światem, w którym żyje, z kolei system oceniania czy metody prowadzenia zajęć są dla niej demotywowującym reliktem. Priorytetem powinna stać się więc w edukacji umiejętność empatycznego spojrzenia na dzieci i młodzież oraz skuteczne dotarcie do młodego pokolenia. W dzisiejszej szkole potrzebne jest nie tylko doskonale merytoryczne przygotowanie do rzetelnego wykonywania zawodu nauczyciela czy pedagoga, ale przede wszystkim pogłębiona wiedza psychologiczna³ i wysoko rozwinięte zdolności komunikacji interpersonalnej. Każdy nauczyciel winien być odpowiedzialny nie tylko za kształtowanie kluczowych kompetencji⁴ uczniów, ale również za rozwijanie kompetencji miękkich.

² Z. Bauman, *Dwa szkice o moralności ponowoczesnej*, Instytut Kultury, Warszawa 1994, s. 7.

³ Np. szacuje się, że 10–15% młodzieży cierpi na zaburzenia depresyjne, a niektóre badania wskazują, że objawy depresji można zauważyć u co trzeciego nastolatka. Ze względu na długotrwałe konsekwencje depresji wczesne jej wykrycie ma niezwykle istotne znaczenie. Elastyczność mózgu dziecka sprawia bowiem, że terapie i działania prewencyjne, podjęte odpowiednio wcześnie, mogą pomóc uniknąć zaburzeń depresyjnych w życiu dorosłym. I tu właśnie otwiera się furтка dla nauczyciela, który będąc dobrym obserwatorem i znając swoich wychowanków, może stać się wsparciem dla dziecka i jego rodziców. Rolą nauczyciela nie jest oczywiście postawienie diagnozy, ale ważne jest, by zwrócił on uwagę na problem i nie bagatelizował tego, co dzieje się z uczniem.

⁴ Parlament Europejski sformułował osiem kompetencji kluczowych: komunikacja w języku ojczystym i obcym, kompetencje matematyczne i naukowo-techniczne, kompetencje informatyczne, umiejętność uczenia się, kompetencje społeczne i obywatelskie, inicjatywność i przedsiębiorczość, świadomość i ekspresja kulturalna.

Krytyczne myślenie, samodzielność w rozwiązywaniu problemów, umiejętność pracy w grupie i oceny ryzyka, inicjatywa i kreatywność, mobilność, zarządzanie emocjami to priorytetowe zdolności, które uczeń powinien mieć szansę rozwijać w szkole, aby móc sprawnie funkcjonować w cyfrowym i eklektycznym społeczeństwie.

Przeprowadzone na terenie województwa łódzkiego i częściowo śląskiego internetowe, anonimowe badania ankietowe dotyczyły oceny współczesnej edukacji przez uczniów pomiędzy 12 a 17 rokiem życia. Dwadzieścia osiem pytań udostępniono wybranym grupom uczniów, aby zwiększyć kontrolę nad uzupełnieniem ankiet i ograniczyć możliwość uczestnictwa osób niepożądanych. Głównym problemem badawczym było określenie jakości relacji pomiędzy nauczycielem, a uczniem oraz poziomu satysfakcji ucznia z nauczania. Młodzi respondenci odpowiadali zarówno na pytania zamknięte jedno- i wielokrotnego wyboru, jak i otwarte, co pozwoliło bliżej przyjrzeć się spostrzeżeniom młodzieży na temat współczesnej szkoły. Pytania zostały sformułowane w taki prosty sposób, aby nie były za trudne do zrozumienia przez młodszych respondentów. Uczniowie mieli też pełną dowolność w wypowiedzianiu swojego zdania w pytaniach otwartych. W ankiecie wzięło udział 88 osób – 56 dziewcząt i 32 chłopców.

Analiza wyników ankiet pozwoliła sformułować wnioski na temat stosunku uczniów do szkoły, ich edukacyjnych oczekiwań, a także oceny działań nauczycielskich.

Wyniki badań

Pierwsze pytanie: „Czy lubisz chodzić do szkoły?” miało wprowadzać ucznia w tematykę ankiety i wywołać u niego spontaniczną odpowiedź nie sugerowaną kolejnymi pytaniami i dalszymi przemyśleniami. Odpowiedzi rozłożyły się niemalże równomiernie: 51% osób odpowiedziało negatywnie, 49% – pozytywnie. Jednocześnie z odpowiedzi na kolejne pytanie wynika, że 53% uczniów czuje się bezpiecznie w swojej szkole, a 40% również wysoko ocenia w niej swoje samopoczucie. A zatem, co drugi ankietowany nastolatek nie lubi chodzić do szkoły, a aż 30% nie czuje się w niej komfortowo. Za najbardziej stresujące czynniki w szkole uczniowie uznali: odpowiedzi ustne – 79% (69 głosów), niektórych nauczycieli – 66% (58 głosów), sprawdziany pisemne – 56% (49 głosów) i strach przed niską oceną – 56% (49 głosów). Na kolejnych miejscach znalazły się: nieprzygotowanie się do lekcji (35%), lęk przed oceną rówieśników (34%) i konflikty z rówieśnikami (19%).